

הדס מצוי *Myrtus communis* - צמח אדום הפורח בחבל הים-תיכוני (יולי 2016)

כתבה: ערגה אלוני

הדס מצוי *Myrtus communis* הוא שיח ירוק-עד, בעל עלים נוקשים וריחניים הגדל בר בארץ בחבל הים תיכוני והוא הנציג היחידי ממשפחת ההדסיים הגדל בר בארץ. השיח סבוך, לא גבוה וגובהו מגיע ל-1.5 עד 2 מטר. הענפים בעלי עלים רבים בגודל 1-3 ס"מ, פשוטים, קשיחים ומבריקים. שפתם תמימה והם מסודרים נגדית על הגבעול. הפטוטרת קצרה והטרף כמעט יושב על הגבעול. בסיסו רחב וקצהו מחודד. כאשר ממוללים את העלה, מורגש חומר שמנוני שהוא שמן אתרי המדיף ריח חזק.

הדס מצוי - מראה כללי בשיא הפריחה. צילמה: ערגה אלוני ©

הפרח לבן, קוטרו 15 מ"מ. חמשת עלי הגביע ירוקים, עוטפים את מחצית הניצן טרם היפתחו. עלי הכותרת 5, צבעם לבן. האבקנים רבים, זיריהם לבנים, המאבק צהוב, והם

ממלאים את כל מרכז הפרח. השחלה תחתית, עמוד העלי לבן והוא חבוי בין האבקנים ומעט גבוה מהם. הפרחים נפתחים בשעות הבוקר המוקדמות. ביום הראשון לפריחתם מבשילים האברים הזכריים שאל אבקתם נמשכים חרקים בעיקר דבורים. ביום השני מבשילה השחלה ואז מתמעט ביקור החרקים. בצורה זו בה מתקיימת הבשלה נפרדת של אברי המין נמנעת הפרייה עצמית. **הדס מצוי** פורח בחודשים מאי עד אוגוסט.

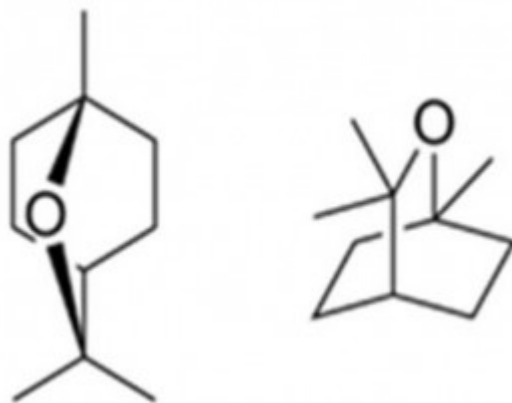
הדס מצוי בפריחה. העלים פשוטים. צילמה: ערגה אלוני ©

פרחים של הדס מצוי. הפרח מרובה אבקנים והעלי אינו בולט. בתמונה משמאל - דבורת דבש אוספת אבקה ברגליה. צילמה: ערגה אלוני ©

עם חניטת הפרי, מתפתחת ענבה ירוקה הנישאת על עוקץ ארוך. בהתבגרותה משתנה צבעה לסגול כהה-שחור. בראש הענבה נותרים זקופים 5 עלי גביע ירוקים. הפרי בעל ציפה שטעמה עפיץ וריחה משכר. הזרעים רבים, קשים וממלאים את תוך הענבה.

כאמור, הצמח מכיל שמן אתרי המורכב ממספר מרכיבים שונים - כולם חומרים נדיפים בעלי משקל מלקולרי נמוך, מקבוצת המונוטרפנים כמו: *Cineol*, *alpha pinene*, *myrtenol*, *limonene*, *geraniol*. שמנים אתרים מקנים בדרך כלל לצמח ריח חריף וטעם מר, ולכן הם פועלים כחומרים דוחי אכילה. בכך הם מסייעים ולהקטנת הפגיעה של בע"ח אוכלי עשב. ריכוז השמן האתרי בחלקים הווגטיביים ובפרחים של **ההדס המצוי** הוא גבוה יחסית, מה שמקנה לצמח עמידות בפני רעייה ועמידות בפני מיקרואורגניזמים גורמי מחלות פיטופתולוגיות. השם הלטיני של הסוג הוא *Myrtus* שפרושו בשפה האכדית הוא מר (Muru), מבטא את תכונת המרירות שמעניק השמן האתרי לצמח. החומר בעל מקדם המרירות הגבוה בשמן של ההדס הוא *Cineole* שמהווה 15-45% מתכולת השמן האתרי. רפואת הצמחים (הרבליזם או פיטותראפיה) משתמשת בשמן האתרי של **ההדס המצוי** כחומר חיטוי אנטימיקרוביאלי (נוגד וירוסים, חיידקים ופטריות)

נוסחת המבנה של צינאול (Cineole)

הדס המצוי עשיר גם בפנולים מקבוצת הגאלוטאנינים ובמיוחד מספר מרכיבים מטיפוס החומר *Acylphloroglucinols* שידועים כנוגדי דלקת חזקים, וכבעלי פעילות נוגדת חמצון חזקה ביותר. לחלקם נמצאה גם פעילות ציטוטוקסית המתבטאת בעיכוב האנזים גלוקיזידאז. לחומרים שהוזכרו, תכונות מרפא. אחדים מהם אנטי מיקרוביאליים, אחרים נוגדי חמצון הודות לטאנינים וה- *acylphloroglucinols*. הם גם נוגדי בצקת, מורידי רמת סוכר בדם, ומחטאים. על כן כבר מימי קדם הצמח ושמו, שימשו לצרכים פולחניים, לצרכים רפואיים לקוסמטיקה וכצמח מבשם.

במסורת היהודית הצמח קשור ל"ארבעת המינים" המקודשים בחג סוכות. בתקופה זו מחפשים ענפי הדס כשרים אשר להם שלושה עלים צפופים במפרק. מאחר וסידור העלים

הוא לסירוגין, גוזמים או שורפים את השיחים לפני עונת הצמיחה כדי להצמיח ענפים צעירים עם עלים כנדרש.

הצמח משמש לא רק כצמח פולחני דתי, הוא נפוץ כצמח גינון שאינו רגיש להפרשי טמפרטורה ולמחסור במים, הודות לעלים הקשיחים. הוא נשתל בקבוצות או משמש כצמח משוכות.

הדס מצוי איננו צמח נפוץ בארץ כצמח-בר. הוא גדל בכמה עשרות אתרים בגלילות צפון הארץ - הגולן הגליל העליון והכרמל, גם במדרונות יובשניים יחסית וגם בגדות נחלים. הצמח הוכרז בספר האדום כמין בסכנת הכחדה (מין "אדום") בגלל נדירותו היחסית ובעיקר בגלל הקטיפה הרבה לצרכים דתיים בחג הסוכות.

בסוג הדס קיימים 100 מינים, בארץ גדל מין אחד. תפוצתו העולמית של הצמח משתרעת מארצות הים התיכון ועד הודו.

ספרות:

שמידע א ופולק ג 2007 הספר האדום צמחים בסכנת הכחדה בישראל. רשות הטבע והגנים, המשרד לאיכות הסביבה.

Feißt C Franke L Appendino G and Werz O 2005 Identification of Molecular Targets of the Oligomeric Nonprenylated Acylphloroglucinols from *Myrtus communis* and Their Implication as Anti-Inflammatory Compounds The Journal of Pharmacology, 386-395.

Rosa A Deiana M Casu V Corona G et al. 2003 Antioxidant activity of oligomeric acylphloroglucinols from *Myrtus communis* L. Free Radical Research 37(9): 1013-1019.

תודה ל**צביה שפירא** על ההארות בנושא החומרים הכימיים בצמח.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2016 הדס מצוי *Myrtus communis* - צמח אדום הפורח בחבל הים-

תיכוני (יולי 2016), "פורחים עכשיו", כתב-עת "כלנית" מספר 3.

[/https://www.kalanit.org.il/myrtus-communis](https://www.kalanit.org.il/myrtus-communis)